

Regelovertreding in de AOW, AKW en ANW in 2004

Peter van der Heijden (UU)
Ger van Gils (BOA)
Olav Laudy (UU)
Utrecht, november 2005

Inhoudsopgave:

0. VERANTWOORDING	2
0.1. Methoden van onderzoek en uitvoering	2
0.2. De opzet en het verloop van het veldwerk	2
1. GESCHATTE OMVANG VAN REGELOVERTREDING IN DE AOW, AKW EN ANW	3
1.1. Omvang overtredingen vergeleken tussen AOW, AKW, ANW	5
2. KENNIS EN HOUDING REGELS EN HANDHAVING: T11-RISICOPROFIELEN	6
2.1. Vergelijking van de profielen voor de drie wetten	6
3. KENNIS VAN DE WET BMTI	8
4. ACHTERGRONDEN VAN OVERTREDINGEN	10
4.1. <i>Regels met betrekking tot het opgeven van inkomen</i>	10
4.2. <i>Regels met betrekking tot het voeren van gezamenlijke huishouding</i>	12
4.3. <i>Ervaringen met boete of korting</i>	12
4.4. <i>Alle gevonden verbanden in één overzicht</i>	16
5. TOT BESLUIT	19

VERANTWOORDING

Het rapport bevat de resultaten van het eerste onderzoek naar regelovertreding in de volksverzekeringen, te weten de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) en de Algemene Nabestaandenwet (ANW). Het onderzoek is uitgevoerd in het jaar 2004.

Het onderzoek is sluit aan bij de Periodiek Onderzoeken naar Regelovertreding Sociale Zekerheid (WAO, WW en ABW/WWB in 2000, 2002 en 2004).

Het doel van het onderzoek (AOW, AKW en ANW) is een bijdrage te leveren aan:

- de onderbouwing van beslissingen over de bestrijding en preventie van regelovertreding (beleidsontwikkeling en -voorbereiding);
- de beoordeling van de effectiviteit van het handhavingsbeleid (monitoring en evaluatie).

0.1. Methoden van onderzoek en uitvoering

In het onderzoek is gebruik gemaakt van twee bijzondere onderzoeksinstrumenten:

- De vraagtechniek *Randomized response* is ingezet om te komen tot schattingen van de werkelijke omvang van verschillende vormen van regelovertreding. De methode is speciaal ontwikkeld om met grotere betrouwbaarheid uitspraken te doen over onderwerpen waarover een deel van de respondenten het moeilijk vindt om openheid van zaken te geven.
- De *Tafel van Elf* is gebruikt voor het bepalen van de kennis en houding van de doelgroep ten aanzien van de regels en hun handhaving, en het inschatten van risico's voor handhaving van de regels. De Tafel van Elf (afgekort tot T11) is een veelgebruikt model voor de analyse van motieven om wetten al dan niet na te leven.

0.2. De opzet en het verloop van het veldwerk

Net als eerdere onderzoeken is ook dit onderzoek voor de volksverzekeringen uitgevoerd aan de hand van grootschalige surveys onder uitkeringsgerechtigden. De eerste meting voor de regelingen WAO, WW en ABW bestond uit (kostbare) *face-to-face* gesprekken bij de respondenten thuis. Voor de tweede en derde meting is gekozen voor benadering via een zogenaamde *accesspool* van respondenten (huishoudens) die vragenlijsten via een modemverbinding ontvangen en ingevuld weer terugzenden aan het veldwerkbureau. Het onderzoek voor de volksverzekeringen (AOW, AKW en ANW) is uitgevoerd via een pool van het marktonderzoekbureau GfK PanelServices Benelux bv door middel van CAWI (Computer Assisted Web Interviewing)-vragenlijsten. De access pool is representatief voor de verschillende populaties van uitkeringsgerechtigden op de binnen onderzoek gebruikelijke achtergrondkenmerken. Appendix 2 bevat een verantwoording van de uitvoering van het onderzoek.

1. GESCHATTE OMVANG VAN REGELOVERTREDING IN DE AOW, AKW EN ANW

Tabel 1.1 geeft de geschatte omvang van regelovertrading voor de AOW, AKW en ANW voor 2004, het eerste jaar waarin een onderzoek naar regelovertrading voor deze regelingen heeft plaatsgevonden.¹

Hierbij benadrukken wij dat de gerapporteerde percentages met voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden om redenen die uiteengezet worden in Appendix 4.

Niet alle regels konden bij elke uitkering worden meegenomen in het onderzoek. Een liggend streepje in Tabel 1.1 wil zeggen dat deze regel niet van toepassing is voor de betreffende uitkeringsvorm of dat er geen vraag over is gesteld.

De percentages voor de verschillende overtradingen in de tabel kunnen niet opgeteld worden tot een algemene maat voor overtrading. Vanuit beleidmatig oogpunt is het wenselijk om voor *groepen* regelovertradingen een maat voor de naleving vast te stellen. Om die maat te vinden is een methode ontwikkeld die wordt besproken in Appendix 4. De resultaten van de schattingen van de naleving zijn te vinden in appendix 3 (nalevingsmonitor 2004).

¹ Appendix 1 bevat tabellen met naast de puntschattingen voor de verschillende overtradingen ook de betrouwbaarheidsintervallen.

1.1 /Geschatte omvang van regelovertreding voor AOW, AKW en ANW, 2004

	%	N	
<i>AOW:</i>			
Partner jonger dan 65 jaar in afgelopen 12 maanden per maand gemiddeld méér inkomsten verdiend met werk dan €190, zonder door te geven aan de SVB (gevraagd aan AOW-ers met gehuwdentoeslag)	10	120	
Woonst samen met partner (vormt met partner gezamenlijke huishouding), zonder dat SVB op de hoogte is gesteld (gevraagd aan AOW-ers die eerder in vragenlijst aangaven niet met een partner samen te wonen)	1	527	
<i>AKW:</i> (gevraagd aan ouders die in de afgelopen jaar 12 maanden kinderen van 16, 17 jaar oud hebben (hadden) waarvoor recht op kinderbijslag bestaat (bestond))			
Eén of meer kinderen afgelopen 12 maanden buiten de zomermaanden wel eens een kwartaal méér verdiend dan 1.175 euro netto (zonder dat dit aan de SVB is doorgegeven)?	0	694	
Eén of meer kinderen in deze zomer (zomer van 2004) méér dan 1.050 euro extra bijverdiend, dus méér dan 2.225 euro in totaal voor het zomerkwartaal (zonder dat dit aan de SVB is doorgegeven)?	0	694	
<i>ANW:</i>			
Afgelopen 12 maanden inkomsten uit arbeid, VUT-uitkering of winst uit onderneming (méér dan 630 euro bruto per maand), niet (helemaal) aan SVB opgegeven?	2	778	
Samenwonen met partner/ met andere persoon gezamenlijke huishouding vormen, zonder SVB op de hoogte te stellen?	0	778	
<i>De 3 regelingen:</i>	<i>AOW</i>	<i>AKW</i>	
	%	%	
	<i>ANW</i>	%	
Afgelopen 12 maanden/ ten tijde van uitkering wel eens boete of korting op uitkering gehad van SVB?	4	4	16
Kent mensen in directe omgeving die ten onrechte een te hoge uitkering ontvangen	17	12	-

N.B.: De percentages in de tabel zijn niet optelbaar tot een algemene maat voor overtreding. Deze algemene maat wordt in appendix 3 behandeld.

1.1. Omvang overtredingen vergeleken tussen AOW, AKW, ANW

De regels voor de AOW, AKW en ANW zijn wat betreft begrippen en voorschriften beperkt vergelijkbaar. Over het algemeen worden de regels weinig overtreden. Hierbij benadrukken wij dat de gerapporteerde percentages met voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden om redenen die uiteengezet worden in Appendix 4.

- ✓ Overtreding van de regels met betrekking tot het rapporteren van inkomsten uit arbeid komt het meeste voor onder AOW-ers: 10% van de AOW-ers die een gehuwdentoeslag ontvangen geeft toe dat de partner in het afgelopen jaar met arbeid gemiddeld méér dan het toegestane bedrag van € 190 per maand heeft verdiend, zonder dat dit is doorgegeven aan de Sociale Verzekeringsbank (SVB).
- ✓ Bij de AKW komt het verzwijgen van inkomsten uit arbeid van kinderen waarvoor kinderbijslag wordt ontvangen, (vrijwel) niet voor.
- ✓ Ook in de ANW is het verzwijgen van inkomsten uit arbeid beperkt: 2% van de ANW-ers geeft toe in de afgelopen 12 maanden gemiddeld méér dan 630 euro bruto per maand aan inkomsten uit arbeid te hebben genoten, zonder deze (geheel) aan de SVB te hebben opgegeven.
- ✓ Het samenwonen met een partner, zonder dat de uitkeringsinstantie daar weet van heeft, komt weinig voor: 1% van de AOW-ers geeft dat toe en geen van de ANW-ers.

De laatste twee vragen zijn geen regelovertrredingen. Wij vinden hier dat

- ✓ 4% van zowel de AOW-ers als de AKW-gerechtigden heeft in het afgelopen jaar een boete of korting van de uitkeringsinstantie gehad. Het aandeel ANW-ers dat is beboet of gekort is aanzienlijk hoger: 16%
- ✓ 17% van de AOW-ers en 12% van de AKW-gerechtigden zegt mensen in hun directe omgeving te kennen die ten onrechte een (te hoge) uitkering ontvangen..
Over de ANW zijn geen gegevens bekend.

2. KENNIS EN HOUDING REGELS EN HANDHAVING: T11-RISICOPROFIELEN

Inzicht in de achtergronden van overtreding kan belangrijke aanknopingspunten bieden voor handhaving. Om de benodigde informatie te verzamelen is gebruik gemaakt van de T11. De T11 onderscheidt elf verschillende factoren of ‘dimensies’ bestaande uit kennisdimensies (bekendheid met en duidelijkheid van de regels), dimensies van spontane naleving (kosten en baten van naleving en overtreding, acceptatie van de regels, wetgetrouwheid, ervaren sociale controle), controledimensies (controlekans, detectiekans, selectiviteit of trefzekerheid van de controle) en sanctiedimensies (sanctiekans, ernst van de sanctie).

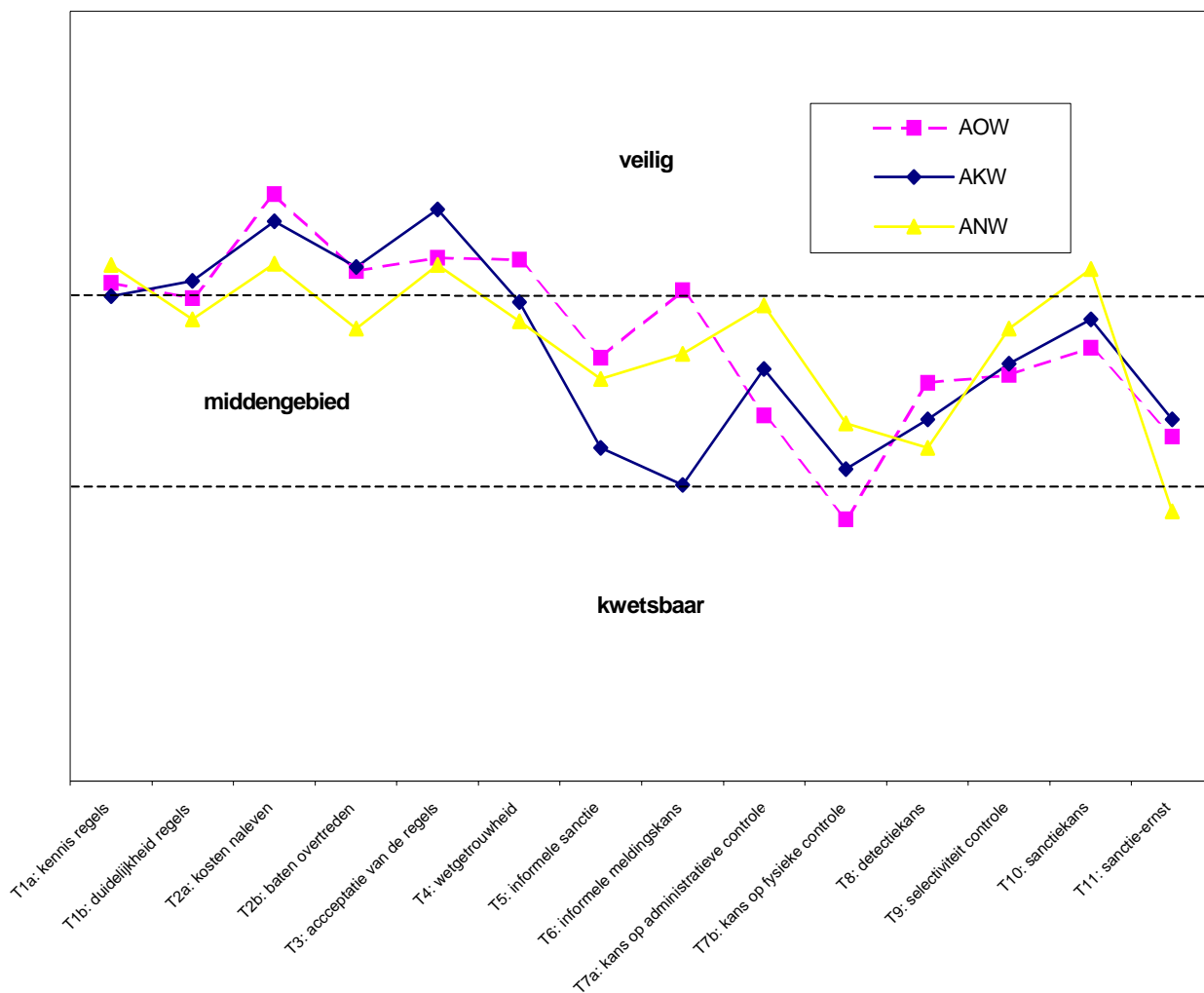
De T11-variabelen geven wij weer in een zogenaamd ‘risicoprofiel’ dat in één oogopslag de visies van de doelgroep op overtreding en handhaving duidelijk kan maken. Het risicoprofiel is verdeeld in drie delen. Het bovenste deel is het ‘veilige’ gebied. De verwachting is dat de houdingen weergegeven met T11-variabelen die in dat gebied liggen eerder bijdragen tot meer naleving van de regels. Het onderste gedeelte is het ‘kwetsbare’ gebied. Er wordt verondersteld dat visies in dat gebied eerder samengaan met overtreding. Het middengebied is neutraal en een ligging in dat gebied geeft op zichzelf niet aan of er sprake zal zijn van een neiging tot naleving of overtreding van de regels.

2.1. Vergelijking van de profielen voor de drie wetten

De verschillen tussen de T11-risicoprofielen van de drie wetten zijn niet uitgesproken groot en de profielen komen in grote lijnen met elkaar overeen (Figuur 2.1).

- ✓ Voor alle drie de groepen uitkeringsgerechtigden geldt globaal dat vooral spontane nalevingsdimensies (T1 tot en met T4) waarden in of dicht bij het veilige gebied kennen. De neiging tot spontane naleving is voor de volksverzekeringen kennelijk betrekkelijk groot.
- ✓ De percepties van de kansen op een duidelijke informele sanctie (T5) of op enige vorm van controle (T6, T7a of b) vallen in het middengebied. AOW-ers vormen hier een uitzondering. Zij schatten de kans op een fysieke controle betrekkelijk laag in en vallen voor wat betreft deze dimensie in de ‘kwetsbare’ categorie.
- ✓ De gevolgen van hetgeen gebeurt bij een controle (T8, detectiekans tot en met T11, ernst van een sanctie) worden over het algemeen weer iets groter ingeschat en liggen iets dicht bij het ‘veilige’ gebied. Opvallend is dat ANW-ers de kans op een sanctie (T10) betrekkelijk hoog inschatten, maar de ernst van een eventuele sanctie (T11) juist weer betrekkelijk laag. Voor wat betreft deze laatste dimensie vallen ANW-ers in de categorie ‘kwetsbaar’. Overigens stemt de hoge inschatting van de kans op een sanctie door ANW-ers overeen met het betrekkelijk grote aandeel van hen dat een boete of korting heeft gehad (16%, zie Tabel 1.1).

2.1 | Risicoprofielen AOW, AKW en ANW 2004

3. KENNIS VAN DE WET BMTI

Kennis van sancties kan een rol spelen bij de keuze tussen naleven en overtreden. Uit de analyse van achtergronden van overtreding blijkt dat er voor AOW-ers inderdaad samenhang is tussen kennis van de sanctie en het overtreding zelf.

Administratiefrechtelijke sancties zijn vastgelegd in de Wet Boeten, maatregelen en terug- en invordering sociale zekerheid (Wet BMTi). Aan de respondenten werd een aantal vragen voorgelegd om hun ervaringen met de boete en korting krachtens deze wet en hun kennis over het boetedeel van de wet te toetsen. Naar kennis over het maatregelenbeleid is niet gevraagd, omdat deze kennis niet met een beknopte vragenlijst is te bevragen.

Volgens de enquête van 2004 heeft 4% van de AOW-ers en eveneens 4% van de AKW-gerechtigden in een periode van twaalf maanden wel eens een boete of korting gehad, tegen 16% van de ANW-ers (zie Tabel 3.1).

- ✓ AKW-gerechtigden zijn het beste geïnformeerd over het sanctiebeleid krachtens de Wet BMTi: 40% van hen geeft een correct antwoord op een vraag naar de sanctie bij overtreding van de inlichtingenplicht, tegen 33% van de ANW-ers en 27% van de AOW-ers.
- ✓ AOW-ers onderschatten de sanctie het vaakst: 35% denkt dat er een geringere straf staat op de overtreding dan in werkelijkheid het geval is. AKW-gerechtigden maken die fout het minst vaak, gevolgd door ANW-ers.

3.1 | Kennis van de Wet BMTi bij onjuiste of onvolledige inlichtingen 2004, AOW (n = 800), AKW (n = 800) en ANW (n = 879)

Kennis sancties Wet BMTi bij overtreding inlichtingenplicht:	%		
	AOW	AKW	ANW
Onderschatting	35	25	30
Redelijke kennis	24	21	24
Correct antwoord	27	40	33
Overschatting	2	6	6
Geen kennis	11	8	7
Totaal	100%	100%	100%

Aan degenen die het goede antwoord gaven op de vraag naar de sanctie, is ook gevraagd hoe hoog zij denken dat de boete zal zijn. Tabel 3.2 geeft de uitkomsten weer. Het juiste antwoord is 10% van het ten onrechte ontvangen bedrag.

- ✓ AOW-ers die op de voorgaande vraag een juist antwoord gaven, zijn nu het beste op de hoogte: ruim éénderde geeft een juist antwoord op de vraag naar de hoogte van de boete.
- ✓ AKW-gerechtigden daarentegen hebben meer de neiging de hoogte van de boete te overschatten. Bijna de helft (46%) van de AKW-gerechtigden die een juist antwoord geven op de vraag naar de aard van de sanctie, overschat de hoogte van de boete.
- ✓ ANW-ers schieten het meest te kort in kennis van de details van de sancties. Zij onderschatten de hoogte van de boete iets vaker dan AOW-ers en AKW-gerechtigden en zij geven het vaakst een antwoord dat getuigt van geen kennis van de hoogte van boeten (27%).

3.2 | *Schatting hoogte boete voor onjuiste of onvolledige inlichtingen 2004, AOW (n = 219), AKW (n = 319) en ANW (n = 286)*

Geschatte hoogte boete in % van het ten onrechte uitgekeerde bedrag:	%		
	AOW	AKW	ANW
Onderschatting (boete = 5%)	12	13	17
Antwoord juist (boete = 10%)	35	25	26
Overschating (boete >10%)	37	46	30
Geen kennis	16	16	27
Totaal	100	100	100

4. ACHTERGRONDEN VAN OVERTREDINGEN

De verbanden tussen overtredingen en achterliggende factoren zijn op twee manieren geanalyseerd. Allereerst is gebruik gemaakt van logistische regressie. Deze analysetechniek is vooral geschikt om zogenaamde lineaire verbanden tussen overtreding en één andere variabele te analyseren. We spreken dan over univariate (lineaire) verbanden. Bijvoorbeeld: hoe ouder iemand is, des te minder overtreedt hij de regels. Een tweede techniek (Answer Tree) kijkt ook naar niet-lineaire verbanden tussen overtreding en meerdere andere variabelen. Bijvoorbeeld, ouderen met minder opleiding overtreden minder dan uitkeringsgerechtigden van middelbare leeftijd met meer opleiding, terwijl jongeren, ongeacht opleiding, het minst overtreden.

Met Answer Tree zijn overtrederprofielen te maken; dat wil zeggen combinaties van kenmerken van groepen die veel overtreden. Er zijn profielen gemaakt met T11-variabelen en profielen met achtergrondkenmerken. Bij de analyse van achtergrondkenmerken beperken wij ons tot kenmerken die bij de uitkeringsinstantie bekend (kunnen) zijn. Dat betekent dat in tegenstelling tot de T11-variabelen alleen wordt gekeken naar objectieve kenmerken en niet naar meningen of houdingen van de uitkeringsgerechtigden. De analyses van de achtergrondkenmerken geven inzicht in de vraag welke waarneembare kenmerken samengaan met overtreding of naleving. Het resultaat zijn meer ‘sociaal-economische profielen’ van overtreeders en nalevers. De profielen kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt om prioriteiten te stellen ten aanzien van handhaving en opsporing.

Dit samenvattende hoofdstuk behandelt alleen deze meer sociaal-economische profielen. De meer psychologische profielen met T11-variabelen komen in de hoofdstukken over de afzonderlijke regelingen ook aan bod.

Een vergelijking van factoren die samenhangen met overtreding voor de drie volksverzekeringen is niet zinvol. De regels en de doelgroepen verschillen te veel van elkaar. In het navolgende behandelen wij kort de resultaten voor elk van de overtredingen afzonderlijk, weliswaar gegroepeerd per type regel. Voor meer gedetailleerde analyses van de achtergronden van overtreden verwijzen wij naar de hoofdstukken over de afzonderlijke regelingen. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt tevens een overzichtstabel gepresenteerd met daarin alle gevonden verbanden op een rij.

4.1. Regels met betrekking tot het opgeven van inkomen

AOW: naleving bepalingen gehuwdentoeslag

Overtreding van de bepalingen met betrekking tot de gehuwdentoeslag hangt volgens de analyses met logistische regressie samen met de volgende twee algemene kenmerken:

- Overtreding komt meer voor onder degenen die in de vragenlijst aangeven naast de AOW ook inkomsten uit arbeid te hebben.
- Er is ook een verband met kennis van de Wet BMTi: degenen die een correct antwoord geven op de vraag naar de sanctie op het overtreden van de inlichtingenplicht, overtreden meer dan degenen die minder goed op de hoogte zijn.

Verder zijn er zijn de volgende samenhangen met variabelen van de T11:

- Het duidelijker vinden van de regels (T1b) gaat samen met minder overtreding.
- Meer principiële trouw aan de wet (T4) gaat eveneens samen met minder overtreding.
- Het verwachten van een grotere kans op fysieke controle (T7b) gaat juist gepaard met méér overtreding.
- Hetzelfde geldt voor het verwachten van een grotere kans op een sanctie als een overtreding wordt geconstateerd (T10).

Deze laatste twee verbanden zijn omgekeerd aan wat gebruikelijk is voor deze T11-variabelen.

Tabel 4.1 geeft de samenhangen weer tussen achtergrondkenmerken en het niet volledig rapporteren van het inkomen van de jongere partner van AOW-ers met een gehuwdentoeslag. Afhankelijk van het arbeidsverleden van de AOW-er zijn er met Answer Tree drie deelgroepen te onderscheiden.

- De groep AOW-ers die nooit heeft gewerkt of in een gesubsidieerde werkplaats heeft gewerkt, bevat de meeste overtreders: 34%.
- Degenen die als zelfstandige of werknemer in het bedrijfsleven of bij de overheid hebben gewerkt, tellen 11% overtreders, bijna gelijk aan het gemiddelde percentage voor de gehele populatie.
- De groep die aangeeft ‘anders’ actief te zijn geweest, bevat geen overtreders.²

4.1 | Partner jonger dan 65 jaar méér verdiend dan toegelaten (overtreding 10%): variabelen die ermee samenhangen (n=647)

<i>Deelgroepen</i>	<i>% overtreding</i>	<i>N</i>
Nooit gewerkt of in gesubsidieerde werkplaats gewerkt	34	55
Zelfstandige of werknemer bedrijfsleven of overheid	11	468
Anders	0	124

AKW: het opgeven van bijverdiensten van kinderen

Het verzuim de bijverdiensten van kinderen op te geven komt (vrijwel) niet voor en er zijn géén samenhangen te constateren met andere variabelen. Dit geldt zowel voor het niet (volledig) doorgeven van verdiensten gedurende de negen maanden buiten de zomermaanden als voor het niet (volledig) doorgeven van verdiensten gedurende de zomermaanden.

ANW: het opgeven van inkomsten uit (vroegere) arbeid

Volgens de analyses met logistische regressie hangt één T11-variabele samen met het niet of niet volledig rapporteren van inkomsten uit (vroegere) arbeid aan de SVB. Naarmate men de kans om op een of andere manier tegen de lamp te lopen (detectiekans, T8) groter acht, overtreedt men minder.

² De groep die zegt ‘anders’ actief te zijn geweest bestaat merendeels uit vrouwen. Mogelijk zijn het vrouwen die als huisvrouw actief zijn (geweest) en die in de vragenlijst deze categorie ‘anders’ kiezen.

Tabel 4.2 geeft de samenhangen weer tussen het niet volgens de regels opgeven van inkomsten uit arbeid en enkele achtergrondkenmerken van ANW-ers. Op basis van het jaar waarin men nog voor het laatst heeft gewerkt en de leeftijd zijn met Answer Tree drie deelgroepen te onderscheiden.

- Het hoogste percentage overtreders komt voor binnen de groep die vóór 1992 voor het laatst heeft gewerkt en jonger is dan 57 jaar. Deze groep bevat 9% overtreders.
- De groep die na 1992 nog heeft gewerkt bevat 4% overtreders.
- De groep die voor 1992 voor het laatst heeft gewerkt, maar ouder is dan 57, bevat geen overtreders.

4.2 | 'Inkomsten niet opgegeven' (overtreding 2%): samenhangen met achtergrondkenmerken (n=778)

Deelgroepen		% overtreding	N
Vóór 1992 voor het laatst gewerkt	Jonger dan 57 jaar	9	234
	Ouder dan 57 jaar	0	190
Na 1992 nog gewerkt		4	354

4.2. Regels met betrekking tot het voeren van gezamenlijke huishouding

AOW: het rapporteren van de samenstelling van het huishouden

Het samenwonen zonder dat de SVB er weet van heeft hangt volgens de analyses met logistische regressie samen met twee zaken:

- Meer opleiding gaat gepaard met meer overtreding.
- Wie een grotere kans verwacht dat het constateren van een overtreding gevolgd wordt door straf (sanctiekans, T10), overtreedt meer.

Dit laatste verband is tegengesteld aan het verband dat men bij deze T11-variabele zou verwachten.

Voor het niet correct rapporteren van een gezamenlijke huishouding met een partner zijn op grond van achtergrondkenmerken met Answer Tree geen deelgroepen te onderscheiden.

ANW: Voeren van gezamenlijke huishouding zonder dit door te geven

Het samenwonen met een partner zonder dat de SVB daarvan op de hoogte is gesteld komt (vrijwel) niet voor. Er zijn geen relaties vast te stellen met andere variabelen.

4.3. Ervaringen met boete of korting

AOW

Het beboet of gekort zijn hangt samen met een groot aantal variabelen. Er zijn twee verbanden met achtergrondkenmerken en acht met kenmerken van handhaving. Een van de achtergrondkenmerken houdt ook verband met handhaving. Er blijken verschillen te zijn in het hanteren van boeten en kortingen tussen de verschillende SVB-regio's.

- De groep die voorafgaande aan de AOW-uitkering een WAO-uitkering heeft gehad, heeft in de afgelopen 12 maanden vaker een boete of korting gehad.
- Boeten en/ of kortingen komen meer voor in de SVB-regio Zaanstad.

Er zijn de volgende samenhangen met de kennis- en spontane nalevingdimensies van de T11:

- het duidelijker vinden van de regels (T1b)
- het onderkennen van (toch nog) meer voordeel van overtreding (T2b)
- het hechten van meer belang aan principiële trouw aan de wet (T4)
- het zich meer zorgen maken over de reactie op overtreding van de omgeving (informele sanctie, T5)

gaan alle gepaard met minder boeten en kortingen.

De overige verbanden met T11-variabelen wijzen eerder op beïnvloeding van de kijk op overtreding en handhaving door het beboet of gekort zijn. Wie is beboet of gekort ervaart:

- meer informele controle (T6)
- een grotere kans op een administratieve controle (T7a)
- een grotere kans op een fysieke controle (T7b)
- en een grotere trefzekerheid van controles (T9).

Tot slot wijst de samenhang met een andere visie op handhaving in dezelfde richting:

- AOW-ers die zijn beboet of gekort zijn er meer van overtuigd dat de medewerkers van de SVB alleen letten op de letter van de wet en geen oog hebben voor de persoonlijke situatie en problemen van de AOW-er.

Tabel 4.3 geeft een overzicht van de T11-variabelen die samenhangen met het krijgen van een boete voor overtreding van de inlichtingenplicht. Op basis van arbeidsverleden en SVB-regio zijn met Answer Tree drie groepen te onderscheiden.

- Wie gewerkt heeft als zelfstandige of ‘anders’ actief is geweest, heeft het afgelopen jaar geen boete of korting gehad.
- Van de groep die in het bedrijfsleven, bij de overheid, op een gesubsidieerde werkplek heeft gewerkt, of daarentegen nooit heeft gewerkt, en woont in een van de SVB-regio’s Breda, Utrecht, Roermond, Deventer, Zaanstad, Groningen, heeft 16% in de afgelopen twaalf maanden wel eens een boete of korting gehad.
- Wie op dezelfde manier actief is geweest voorafgaand aan de pensionering, maar in een van de SVB-regio’s Nijmegen, Leiden, Rotterdam woont, is niet beboet of gekort.

4.3 | Boete of korting gehad (4%), variabelen die ermee samenhangen (n=647)

<i>Deelgroepen</i>		<i>% boete/ korting</i>	<i>N</i>
Werknemer bij bedrijf of overheid, gesubsidieerde werkplaats, nooit gewerkt	Breda, Utrecht, Roermond, Deventer, Zaanstad, Groningen	16	312
	Nijmegen, Leiden, Rotterdam	0	159
Anders, zelfstandig ondernemer		0	176

AKW

Het beboet of gekort zijn van AKW-gerechtigden hangt samen met drie algemene kenmerken:

- De AKW-gerechtigden die als zelfstandigen werken hebben meer boeten en/ of kortingen gehad.
- Boeten en kortingen komen meer voor in de regio Utrecht.
- De AKW-gerechtigden die met ouders, broers of zussen samenwonen zijn vaker beboet of gekort.

Verder zijn er verbanden met een aantal visies op overtreding en handhaving. Boeten en kortingen komen minder voor onder de AKW-gerechtigden:

- die tevredener zijn over hun eigen kennis van de regels van de kinderbijslag (T1a)
- die de regels duidelijker vinden (T1b)
- die de kosten van naleven (T2a) hoger inschatten
- die de regels redelijker vinden en beter accepteren (T3)
- die de kans op een sanctie bij constatering van een overtreding hoger achten (T10).

Buiten de T11-variabelen zijn er ook verbanden met drie andere visies op handhaving. AKW-gerechtigden die zijn beboet of gekort:

- zijn er meer van overtuigd dat de SVB alleen een uitkering verstrekt en uitkeringsgerechtigden verder aan hun lot over laat.
- zijn er eveneens duidelijker van overtuigd dat de medewerkers van de SVB alleen letten op de letter van de wet en geen oog hebben voor de persoonlijke situatie en problemen van de ontvanger van kinderbijslag.
- achten echter de controle op bijverdiensten van kinderen, de belangrijkste beperkende bepaling van de AKW, minder waterdicht.

Tabel 4.4 geeft de samenhangen weer tussen achtergrondkenmerken en het beboet of gekort zijn volgens de analyses met Answer Tree.

- In de SVB-regio's Utrecht, Deventer, Roermond, Zaanstad en Breda zijn naar verhouding meer boeten en kortingen uitgedeeld dan in de rest van het land (de SVB-regio's Rotterdam, Nijmegen, Groningen en Leiden). De boeten en kortingen zijn opgelegd aan de ontvangers van kinderbijslag onder de 49 jaar: 15% van deze groep heeft in de afgelopen twaalf maanden een boete of korting op de uitkering gehad.
- De groep in de genoemde regio's ouder dan 49 is in het geheel niet beboet of gekort.
- Hetzelfde geldt voor kinderbijslaggerechtigden in de SVB-regio's Rotterdam, Nijmegen, Groningen en Leiden.

4.4 | Boete of korting gehad (4%), samenhangen met achtergrondkenmerken (n=693)

Deelgroepen		% boete/ korting	N
Utrecht, Deventer, Roermond, Zaanstad, Breda	Hoofdkostwinner jonger dan 49	15	329
	Hoofdkostwinner ouder dan 49	0	50
R'dam, Nijmegen, Groningen, Leiden		0	315

ANW

Het beboet of gekort zijn van ANW-ers hangt volgens de analyses met logistische regressie samen met twee algemene kenmerken:

- ANW-ers die naast de ANW-uitkering ook betaald werk hebben, hebben vaker een boete of korting op de uitkering gehad.
- Ook hier zijn er verschillen tussen regio's. Boeten en kortingen voor de ANW komen meer voor in de SVB-regio Nijmegen.

Verder zijn er drie samenhangen met visies van ANW-ers op naleving en handhaving:

- Wie de kosten van het naleven van de regels van de uitkering (T2a) hoger acht, heeft minder boeten en kortingen gehad.
- ANW-ers die zijn beboet of gekort, zijn in sterkere mate van mening dat de SVB alleen een uitkering verstrekt en de uitkeringsgerechtigden verder aan hun lot over laat.
- In het geval men beboet of gekort is, is men er ook meer van overtuigd dat de medewerkers van de SVB alleen acht slaan op de letter van de wet en geen oog hebben voor de persoonlijke situatie en problemen van de uitkeringsgerechtigde.

Tabel 4.5 laat zien met welke kenmerken het beboet of gekort zijn volgens de analyses met Answer Tree samenhangt. Er zijn twee groepen te onderscheiden op grond van de vraag of men naast de ANW-uitkering nog werkt.

- De groep die naast de uitkering werkt heeft de afgelopen twaalf maanden het meest een boete of korting gehad. Het gaat om 26% van de betreffende groep.
- In het geval er niet wordt gewerkt naast de uitkering, loopt het aantal uitkeringsgerechtigden met een boete of korting terug tot 7%.

De resultaten kunnen een aanwijzing zijn dat de respondenten het begrip ‘korting’ ruim hebben opgevat en er mogelijk ook de korting voor inkomsten uit arbeid toe rekenen.

4.5 | Boete of korting gehad (15%), samenhangen met achtergrondkenmerken (n=778)

<i>Deelgroepen</i>	<i>% boete/ korting</i>	<i>N</i>
Werk naast de ANW-uitkering	26	341
Géén werk naast de ANW-uitkering	7	436

4.4. Alle gevonden verbanden in één overzicht

Tabel 4.6 geeft een overzicht van de samenhangen tussen de onafhankelijke variabelen en de overtredingen voor respectievelijk de AOW, de AKW en de ANW. De tabel vermeldt de onafhankelijke variabelen, gegroepeerd naar type, en de richting of het teken van het verband. Een '+' betekent een positief verband tussen een variabele en overtreding of een verband tussen het aanwezig zijn van een kenmerk (bijvoorbeeld het 'man zijn') en meer overtreding, vastgesteld met logistische regressie. Een '-' betekent een negatief verband of een verband tussen het aanwezig zijn van een kenmerk en minder overtreding, eveneens vastgesteld met logistische regressie.

Met logistische regressie wordt vooral gekeken naar lineaire samenhangen. Een positieve samenhang wordt weergegeven met '+' en een negatieve met '-'. Om ook na te gaan of er aanvullend daarop ook niet-lineaire verbanden zijn (dat wil zeggen verbanden voor specifieke groepen) is ook gebruik gemaakt van de Answer Tree methode. De resultaten daarvan worden in de tabel weergegeven met '*' voor een positieve samenhang, '=' voor een negatieve en '~' voor een niet-lineaire.

Bijvoorbeeld: AOW-ers in de regio Zaanstad hebben volgens de analyse met logistische regressie gemiddeld genomen vaker een boete of korting gehad dan anderen, hetgeen wordt weergegeven met een '+'. De analyse met Answer Tree komt tot dezelfde conclusie. Dat wordt weergegeven met een '*'.

De sterkte van de verbanden is per wet te vinden in de hoofdstukken over de afzonderlijke wetten.

De tabel is gemaakt om een indruk te geven van het belang van verschillende variabelen. Er is wel een verschil in interpretatie van de verbanden in de tabel vastgesteld met logistische regressie en van de verbanden vastgesteld met Answer Tree. Deze laatste kunnen in een overzichtstabel alleen verkort worden weergegeven. Verbanden vastgesteld met Answer Tree zijn vrijwel steeds verbanden die alleen gelden voor delen van de populatie. Die delen zijn weer gedefinieerd door andere variabelen. Bijvoorbeeld, een relatie tussen regio en het beboet of gekort zijn, geldt alleen voor AOW-ers die als werknemer in het bedrijfsleven of bij de overheid hebben gewerkt, dan wel nooit hebben gewerkt of alleen gesubsidieerd en niet voor AOW-ers die als zelfstandig ondernemer of 'anders' werkzaam zijn geweest. Die gelaagdheid van de samenhangen is in de overzichtstabel niet weer te geven. Voor een volledig inzicht dient de lezer de Answer Tree tabellen op te zoeken eerder in deze samenvatting of in de hoofdstukken betreffende de afzonderlijke wetten.

Tabel 4.6 | Overzicht samenhangen overtredingen met andere factoren, 2002 en 2004

Regeling:	AOW						AKW						ANW					
	Inkomsten partner		Samenwoning		Boete/ korting		Inkomsten 9 mnd		Inkomsten zomer		Boete/ korting		Inkomsten		Samenwoning		Boete/ korting	
overtreding regels mbt inlichtingen over:																		
Percentage overtreding:	10%		1%		4%		0%		0%		4%		2%		0%		16%	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
<i>Demografische kenmerken</i>																		
Geslacht	Man																	
Leeftijd																		
Woont samen met ouders, broers, zussen																		
SVB-regio	Breda																	
	Deventer																	
	Groningen																	
	Leiden																	
	Nijmegen																	
	Rotterdam																	
	Roermond																	
	Utrecht																	
	Zaanstad																	
<i>Werkzaam (geweest) als:</i>																		
Zelfstandig ondernemer																		
Werknemer bedrijfsleven																		
Werknemer overheid																		
Nooit of gesubsidieerd																		
anders																		
Werkzaam geweest tot (jaar; ANW 1992)																		
Inkomen uit arbeid naast uitkering																		

I = resultaten logistische regressie, II = resultaten Answer Tree

+, -: positief, c.q. negatief verband logistische regressie, *, ~: positief, c.q. negatief, cq. niet-lineair verband Answer Tree

Regeling:	AOW			AKW			ANW		
overtreding regels mbt inlichtingen over:	Inkomsten partner	Samenwoning	Boete/ korting	Inkomsten 9 mnd	Inkomsten zomer	Boete/ korting	Inkomsten	Samenwoning	Boete/ korting
Percentage overtreding:	10%	1%	4%	0%	0%	4%	2%	0%	16%
<i>Arbeidsmarktpositie</i>									
Opleiding handarbeider		+							
Lager employé									
Middelbaar employé									
Hoger employé									
Zelfstandige									
Anders									
<i>Tafel van 11</i>									
Kennis regels (T1a)						-			
Duidelijkheid regels (T1b)	-		-			-			
Kosten naleven (T2a)						-			-
Voordeel overtreding (T2b)			-						
Acceptatie regels (T3)						-			
Trouw a/d wet (T4)	-	=	-						
Informele sanctie (T5)			-						
Informele controle (T6)			+						
Kans adm. Controle (T7a)			+						
Kans fysieke controle (T7b)	+		+	*					
Detectiekans (T8)		*					-		
Selectiviteit (T9)			+						
Sanctiekans (T10)	+	+				-			
Sanctie-ernst (T11)									
<i>Overige meningen handhaving</i>									
SVB laat mensen aan lot over						+			+
UWV/ DWI alleen oog voor de regels			+			+			+
Controle zwartwerk waterdicht						-			
<i>Kennis sancties</i>									
Onderschatting									
Redelijke kennis									
Correct antwoord	+								
Overschatting									
Geen kennis									

5. TOT BESLUIT

In de bijlagen bij dit rapport wordt uitgebreid ingegaan op de afzonderlijke wetten en worden deel onderwerpen nader (voornamelijk technisch) belicht in toegevoegde appendices.

Hieronder staat een overzicht van het bijlagenboek “Regelovertreding in de AOW, AKW en ANW in 2004”

Inhoud Bijlagenboek

“Regelovertreding in de AOW, AKW en ANW in 2004”

2 Gedetailleerde uitkomsten per wet	PAGINA
Bijlage 1: De geschatte omvang en de achtergronden van regelovertreding in de AOW	1
Bijlage 2: De geschatte omvang en de achtergronden van regelovertreding in de AKW	18
Bijlage 3: De geschatte omvang en de achtergronden van regelovertreding in de ANW	31
 3 Technische toelichtingen	
Appendix 1: Puntschattingen en 95%- betrouwbaarheidsintervallen AOW, AKW en ANW 2004	43
Appendix 2: Steekproef en uitvoering van het veldwerk	44
Appendix 3: Nalevingsmonitor 2004	50
Appendix 4: Het gehanteerde model voor de schatting van de kans op regelovertreding	52
Appendix 5: De T11 in een staafdiagram	61